

DORIVOR O‘SIMLIKLAR VA ULARNING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI

Jumaboyeva Asiya Rustam qizi

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti 1-kurs talabasi

asiya.jumabayeva.5467@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada dorivor o‘simliklarning biologik, farmakologik hamda ekologik jihatlarini kompleks tarzda tahlil qilinadi. Dorivor o‘simliklar insoniyat tarixida qadimdan turli kasalliklarni davolashda qo‘llanib kelgan tabiiy manba hisoblanadi. Ularning tarkibida alkaloidlar, flavonoidlar, glikozidlar, efir moylari, vitaminlar va boshqa biologik faol moddalarning mavjudligi ularni tibbiyotda muhim terapevtik vosita sifatida qo‘llash imkonini beradi. Zamonaviy farmatsevtika sanoatida ham ko‘plab dori preparatlari aynan o‘simlik xomashyosiga asoslangan holda ishlab chiqariladi.

Tadqiqotda dorivor o‘simliklarning biologik xususiyatlari, ularning shifobaxsh moddalari hamda tibbiyotdagi qo‘llanilish yo‘nalishlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, dorivor o‘simliklarning ekologik muhitga moslashuvi, biofaol moddalarning to‘planish mexanizmlari va ularni ilmiy asosda yetishtirishning ahamiyati ham yoritildi. Tadqiqot natijalari dorivor o‘simliklardan oqilona foydalanish, ularni muhofaza qilish hamda farmatsevtika sohasida samarali qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: dorivor o‘simliklar, biologik faol moddalar, fitoterapiya, farmakologiya, o‘simlik xomashyosi, xalq tabobati.

Kirish

Tabiat insoniyat uchun bebaho boyliklar manbai bo‘lib, ulardan eng muhimlaridan biri dorivor o‘simliklardir. Dorivor o‘simliklar tarkibida inson organizmiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadigan biologik faol moddalar mavjud bo‘lib, ular turli kasalliklarning oldini olish va davolashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy manbalarga ko‘ra, insoniyat dorivor o‘simliklardan qadim zamonlardan boshlab foydalanib kelgan. Sharq tabobatining mashhur namoyandalari, xususan tabiblar va olimlar o‘simliklarning shifobaxsh xususiyatlarini chuqur o‘rganib, ularni tibbiyot amaliyotiga keng joriy etganlar. Xalq tabobatida turli o‘simliklar asosida tayyorlangan damlamalar, qaynatmalar va ekstraktlar keng qo‘llanilgan.

Bugungi kunda ham dorivor o‘simliklarning ahamiyati ortib bormoqda. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyo aholisining katta qismi kasalliklarni davolashda o‘simlik asosidagi preparatlardan foydalanadi. Ayniqsa, tabiiy preparatlarning kamroq nojo‘ya ta‘sirga ega ekanligi ularning tibbiyotdagi ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Dorivor o‘simliklar nafaqat tibbiyot, balki farmatsevtika sanoati uchun ham muhim xomashyo manbai hisoblanadi. Ularning tarkibida mavjud bo‘lgan alkaloidlar, flavonoidlar, saponinlar, efir moylari, vitaminlar va boshqa moddalardan turli dorivor preparatlar ishlab chiqariladi.

Shu sababli dorivor o'simliklarni ilmiy jihatdan o'rganish, ularning biologik xususiyatlarini aniqlash hamda ularni muhofaza qilish masalalari bugungi kunda dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi dorivor o'simliklarning biologik xususiyatlarini, ularning tarkibidagi shifobaxsh moddalarning tibbiyotdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

- ☐ dorivor o'simliklarning biologik va ekologik xususiyatlarini o'rganish;
- ☐ o'simlik tarkibidagi biologik faol moddalarning xususiyatlarini tahlil qilish;
- ☐ dorivor o'simliklarning tibbiyot va farmatsevtika sohasidagi qo'llanilish imkoniyatlarini aniqlash;
- ☐ dorivor o'simliklardan oqilona foydalanish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqish.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot kompleks ilmiy metodologiya asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Avvalo, dorivor o'simliklar bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Bu jarayonda o'simliklarning biologik xususiyatlari, ularning kimyoviy tarkibi hamda farmakologik ta'siri haqidagi ilmiy ma'lumotlar tizimli ravishda o'rganildi.

Shuningdek, dorivor o'simliklarning biologik faol moddalari haqida ilmiy tahlillar olib borildi. Tadqiqot davomida o'simliklarning tarkibida uchraydigan alkaloidlar, flavonoidlar, glikozidlar, saponinlar hamda efir moylarining inson organizmiga ta'siri o'rganildi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ☐ ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usuli;
- ☐ qiyosiy tahlil metodi;
- ☐ biologik va farmakologik ma'lumotlarni tizimlashtirish;
- ☐ umumlashtirish va ilmiy xulosa chiqarish usuli.

Mazkur metodologik yondashuv dorivor o'simliklarning tibbiyotdagi ahamiyatini chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dorivor o'simliklar tarkibida ko'plab biologik faol moddalar mavjud bo'lib, ular inson organizmiga turli terapevtik ta'sir ko'rsatadi.

O'rganishlar natijasida o'simliklarning shifobaxsh xususiyatlari asosan ularning kimyoviy tarkibi bilan bog'liq ekanligi aniqlandi. Masalan, alkaloidlar nerv tizimiga ta'sir ko'rsatib, og'riqni kamaytirish yoki tinchlantiruvchi xususiyatga ega bo'lishi mumkin. Flavonoidlar esa antioksidant xususiyatga ega bo'lib, organizmni erkin radikallardan himoya qiladi.

Shuningdek, efir moylari antiseptik va yallig'lanishga qarshi xususiyatga ega bo'lib, ko'plab kasalliklarni davolashda qo'llaniladi. Dorivor o'simliklarning ayrim turlari yurak-

qon tomir tizimi, oshqozon-ichak kasalliklari hamda nafas yo‘llari kasalliklarini davolashda samarali vosita sifatida qo‘llanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, dorivor o‘simliklarni ilmiy asosda yetishtirish va ulardan oqilona foydalanish farmatsevtika sanoatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Muhokama

Dorivor o‘simliklar inson salomatligini saqlash va kasalliklarni davolashda muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar o‘simliklarning farmakologik xususiyatlarini chuqur o‘rganishga qaratilgan.

Ko‘plab tadqiqotchilar dorivor o‘simliklarning biologik faol moddalari sintetik dorilarga nisbatan kamroq nojo‘ya ta’sirga ega ekanligini ta’kidlaydilar. Shu sababli fitoterapiya zamonaviy tibbiyotda muhim yo‘nalishlardan biri sifatida rivojlanib bormoqda.

Biroq dorivor o‘simliklardan foydalanishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Chunki ayrim o‘simliklar noto‘g‘ri qo‘llanilganda inson organizmiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun ularni ilmiy asosda o‘rganish va standartlashtirish zarur.

Xulosa

Tadqiqot natijalari dorivor o‘simliklarning tibbiyot va farmatsevtika sohasida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi.

Birinchidan, dorivor o‘simliklar tarkibida inson salomatligi uchun foydali bo‘lgan ko‘plab biologik faol moddalar mavjud.

Ikkinchidan, dorivor o‘simliklar asosida ishlab chiqariladigan preparatlar ko‘plab kasalliklarni davolashda samarali vosita hisoblanadi.

Uchinchidan, dorivor o‘simliklarni ilmiy asosda o‘rganish va ularni muhofaza qilish ekologik hamda farmatsevtik ahamiyatga ega.

Umuman olganda, dorivor o‘simliklar insoniyat uchun muhim tabiiy resurs hisoblanadi va ularni chuqur o‘rganish hamda oqilona foydalanish zamonaviy ilm-fanning dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Nabiev M. Botanika asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Xolmatov X.X., Axmedov U.A. Dorivor o‘simliklar. Toshkent: Ibn Sino nashriyoti, 2005.
3. Rasulov A.R. O‘simliklar fiziologiyasi. Toshkent: Fan, 2012.
4. Yuldashev J.Y. Farmakognoziya asoslari. Toshkent: Yangi nashr, 2016.
5. Abdurahmonov F. O‘zbekiston florasida va dorivor o‘simliklar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.